

ТРАКТУВАННЯ ДУХОВНОСТІ ЯК ОСНОВИ ГІДНОСТІ ЛЮДИНИ У ФІЛОСОФІЇ А. ШОПЕНГАУЕРА

У статті аналізується розуміння духовності як основи гідності людини у філософській творчості видатного німецького філософа ХІХ ст. А. Шопенгауера. Гідність визначається А. Шопенгауером як виключна властивість вільної, самовладної, самодостатньої особистості. Стверджується, що основою гідності людини, за А. Шопенгауером, є її духовність, що має вроджений апріорний характер і визначається попереднім життям, а також співвідношенням вроджених пізнавальних потреб і потреб волі.

Ключові слова: гідність, духовність, воля, інтелект, життя, людина.

Що є цінним і визначальним у самій людині? У чому полягає суть ідеї людини, а отже, і її гідності? Чи в силах людини гідно пройти свій швидкоплинний життєвий шлях? Пошук відповідей на ці питання стає нав'язливою потребою творчості видатного німецького філософа ХІХ ст. А. Шопенгауера.

Етико-антропологічні погляди А. Шопенгауера були предметом уваги багатьох відомих учених, зокрема таких, як Т. Аболіна [1], Р. Апресян, А. Гусейнов [2], І. Євлампієв [3], Б. Молодцов [4], І. Ялом [6] та ін., які визначили методологічний підхід до розгляду актуальної проблеми формування основ гідності.

На думку мислителя, гідність людини визначається тим, що є в ній самій, тобто тим, якою вона є як особистість. Саме особистісні, внутрішні переваги: переваги “великого розуму”, “великого серця”, тобто все те, що відбувається в ній самій, є визначальним у формуванні цілісного образу людини, у порівнянні з усіма зовнішніми перевагами: рангу, багатства і походження [5, с. 891–892].

Усе, що існує й відбувається в житті людини, завжди й безпосередньо існує тільки в її свідомості й заради свідомості. Таким чином, “найістотнішими є, без сумніву, властивості самої свідомості” [5, с. 894]. Як індивідуальністю людини наперед визначена міра можливого для неї у житті, так і здатність до вищого, раз і назавжди, обумовлена межами її духовних сил. Якщо вони міцні, то ніякі зусилля ззовні, ніщо не в змозі вивести її зі звичного стану, змінити її якість як особистості, а отже, якість її життя. Навіть освіта в змозі лише в дечому розширити ці межі, та й тільки, якщо це первинно закладено в людині природою. Зміст вродженого “індивідуального характеру”, а отже, і те, що обумовлює усе її життя, є наслідком попереднього її життя і її діянь. Тут А. Шопенгауер посилається на метемпсихоз Платона та ідейну спадщину брамінів [5, с. 1171].

Досвід життя переконає, що “усі істинні заслуги і відзнаки, як моральнісні, так і розумові, мають не просто фізичне або інше емпіричне, а головню метафізичне походження, тому дані а priori, а не а posteriori, тобто є вроджені, а не набуті, відповідно вкорінені не у явищі, а у речі в собі. Тому кожен, по суті, виробляє тільки те, що вже незаперечно закріплено у його природі, тобто у вроджених задатках”, як пояснював мислитель. Розумові здібності – це той первинний природний матеріал, який за умов “обробки і приготування” освітою, стає “придатним для вжитку або іншої користі”. Але “ніяке приготування не може замінити природного первинного матеріалу”, якщо природних задатків немає – освіта не допоможе. “Тому-то всі набуті, вивчені, вимушені властивості, відповідно, моральні і розумові властивості а posteriori, власне не є істинними властивостями, а лиш однією видимістю, “порожнім блиском без змісту” [5, с. 1171].

Те, чого вартує людина, яка її якість, особливо яскраво окреслюється тим, як вона насолоджується. Найвищими найрізноманітнішими й найтривалішими насолодами, за А. Шопенгауером, є насолоди духовні, і ці насолоди “залежать головню від сили духу”. Звідси стає зрозуміло, чому саме гідність людини особливо цікавить філософа. Для

нього вона є вродженою цінністю, що узалежнює як те, хто ми є, так і те, що несе нам наша доля: “Те, що для нашого щастя і задоволення суб’єктивна сторона є незрівнянно важливішою й найістотнішою за об’єктивну – підтверджується усім...” [5, с. 895]. Жоден соціальний статус, ніякі статки не замінять людині міцного здоров’я, спокійної і веселої вдачі, “світлого, живого, проникливого і правильного розуму, помірної, м’якої волі, а тому і спокійного сумління” [5, с. 896].

Для людини, за А. Шопенгауером, її гідність є тим, “чим вона є сама для себе, що залишається при ній, коли вона залишається сама і чого їй ніхто не може ні дати, не може і позбавити, – це для неї є найважливішим за все: чим вона може володіти, або чим вона може бути в очах інших людей” [5, с. 896]. Це її духовний світ. Багата духовно людина на самоті завжди буде мати цікаве заняття й розвагу з власними думками і фантазіями; тоді як “невігласа не позбавлять від втомливої нудьги ні зміна товариства, ні видовища, ні поїздки” та ін. Гідна людина має добру, м’яку й рівну вдачу і вміє задовольнятися малим; натомість зла, жадібна і заздрісна цього ніколи не досягне за будь-яких обставин і матеріальних можливостей: “Для тих, хто обдарований незвичною і видатною в духовному сенсі індивідуальністю, більшість загальнозначущих насолод виявляються зайвими і навіть обтяжливими...” [5, с. 896].

Таким чином, найбільш цінним і важливим у житті людини постає те, що вона має в собі самій, як особистість, як індивідуальність, тому що саме це в ній є “дієвим постійно і за всіх обставин”. Цінність духовного світу людини є абсолютною, на противагу відносній цінності інших благ життя: “Людину ззовні зачіпає набагато менше, ніж думають зазвичай”. Критерієм істинності цього твердження є невблаганний час, перед яким “поступово щезають тілесні і духовні переваги, і лише один моральний характер для нього залишається недоступним” [5, с. 897].

Як стверджує філософ, хід життя може змінюватися, але властивості свідомості ніколи. Такі “суб’єктивні блага, як шляхетний характер, здібна голова, щаслива, весела вдача і фізично здорове тіло”, – найістотніші джерела втіхи людини в житті, на противагу “зовнішнім благам і зовнішній честі”. Тож навіть випадкове нещастя, що приходить іззовні, людина переносить з більшим спокоєм, аніж те, яке вона спричинила сама [5, с. 902]. “Те, що людина має в собі самій... зберігається найдовше за все, та й у будь-якому віці залишається істинним і єдиним невичерпним джерелом щастя...” [5, с. 915].

Проте, за А. Шопенгауером, людина не може сама визначати цю суб’єктивну моральну складову нашої особистості, оскільки вона “дана від народження Божественним законом”, але у владі людини сповна сприяти реалізації свого вродженого особистісного потенціалу: керуватись тільки властивими їй устремліннями й дбати за таку освіту, яка їй найкраще відповідає, обирати собі відповідні заняття й спосіб життя, уникати всього зайвого. Філософ зауважує, що з юного віку кожному варто бути обережним із власною самовпевненістю, уникати того, що не відповідає власній природі, не братися за те, до чого відсутня вроджена схильність [5, с. 897–898].

Якщо брати до уваги часові хвили життя: успіх, невдачі, здобутки і втрати, “як і в поганому, так і в доброму, не рахуючи тяжкого лиха, набагато менше залежить від того, що стається з людиною, ніж від того, як вона це відчуває”, від ступеня її чутливості в кожному відношенні, від того, як вона внутрішньо переживає і реагує на ці виклики. “Якою є людина сама по собі й що вона має у собі, її особистість і гідність, – ось єдина умова її щастя” [5, с. 901]. Усе решта має другорядне значення. Якщо вплив усього іншого може бути усунений або нейтралізований, то вплив особистісних якостей – ніколи. “Саме тому заздрість до особистісних переваг завжди непримиренна й ретельно приховується” [5, с. 902].

У кожній окремій людині сприйнятливість до подій визначається мірою її власних духовних сил [5, с. 909]. Тупість розуму завжди буде йти пліч-о-пліч з тупістю почут-

тів, що робить таку людину менш сприйнятливою до страждань і смутку. З внутрішньої порожнечі випливає прагнення товариства, розваг, задоволень, брак відчуттів. “Ніщо так добре не оберігає від таких блукань, як внутрішнє багатство, багатство духу; оскільки воно тим менше залишає простору для нудьги, чим більше піднесене. Невичерпний притік думок, їх відтінки, що постійно змінюються при різноманітних явищах зовнішнього і внутрішнього світу, здатність і потяг до все нових і нових комбінацій цих думок — усе це ставить людину піднесеного розуму цілковито понад нудьгою...” Гідній людині, переконаний А. Шопенгауер, ніколи не буває нудно [5, с. 910].

Але, з іншого боку, підвищена розумність, що вкорінена у великому прагненні волі, безпосередньо обумовлює підвищену чутливість, пристрасність, більш тонку сприйнятливості до духовних і тілесних страждань, і навіть більше — нетерпіння до перепон, завад і несправедливості [5, с. 911]. “З підвищенням розумності підвищується і здатність до страждань” [5, с. 920]. Тому гідна людина, керуючись розумом, перш за все буде прагнути віддалення від турбот і смутку, до спокою та дозвілля, відповідно, буде шукати тихого, скромного, але й, по можливості, недоторканого для сторонніх життя. Після нетривалого знайомства з людьми вона обере собі усамітнення, а за великого розуму — навіть самотність. Бо “чим більше людина має у собі самій, тим менше їй треба ззовні і тим менше можуть для неї значити інші” [5, с. 911]. Ось тому піднесеність духу веде до нетовариськості стосовно бідних почуттями людей. Якість товариства не може компенсуватися кількістю: “зі ста невігласів, разом узятих, не складеш жодної розумної людини” [5, с. 911]. Кожне суспільство перш за все вимагає взаємного пристосування і приниження, зречення своїх духовних переваг, власної ідентичності, а тому, чим воно більше, тим більш безсоромне. Кожна людина може бути самою собою тільки доки вона самотня. Звідси, хто не любить самотності — не любить також і свободи, бо людина буває вільною лише тоді, коли вона сама [5, с. 1023]. Навпаки, людина іншої крайності, коли доля їй дасть час на перепочинок, буде, безумовно, шукати розваг і товариства, заповнюючи внутрішній неспокій і порожнечу випадковими враженнями, “нічого так не уникаючи, як саму себе”. У самотності, де кожен залишений сам на сам, найкраще виявляється те, що людина має в собі: “тюхтій і в пурпуровому плащі буде стогнати під важким тягарем власної нікчемної індивідуальності, тоді як людина високообдарована й порожню оселю зуміє заселити й оживити своїми думками...” [5, с. 911].

“Кожний настільки товариський, наскільки він бідний духом або вульгарний, — стверджує філософ. — Бо немає на світі іншого вибору, як між самотністю та вульгарністю” [5, с. 911]. Товариськість кожної людини знаходиться приблизно у зворотному відношенні до її інтелектуальної цінності; і вираз “він нетовариський” майже вже означає, що “він людина з великими обдаруваннями”. “В кого самого є багато духовної теплоти, той не потребує гуртування в товаристві заради того, щоб зігрітися” [5, с. 1028]. Звичайні люди турбуються тільки про те, щоб якось “вбити” час; а хто має хоч якийсь талант — щоб повною мірою змістовно використати час [5, с. 912]. Володіти видатною, щедро обдарованою особистістю, а особливо багатим розумом і духом, без сумніву, “значить володіти найкращою долею” [5, с. 915].

У свідомості людини “природа досягає вершини і мети своїх творінь, відповідно, дає найдосконаліше й найскладніше, що тільки вона могла виробити”. Інтелектуальні можливості людей мають помітні рівні, градації, ступені і “надзвичайно рідко досягають самої верхньої, власне високої розумності, інтелігенції. Ця остання є “найвищим і найскладнішим продуктом природи, найрідкіснішим і найціннішим, на що тільки може вказати світ”. Обдарована нею людина володіє найшляхетнішим і найціннішим скарбом на землі і має завдяки їй таке джерело насолод, перед яким усі інші нікчемні; так що вона нічого не потребує ззовні, окрім одного дозвілля, “щоб без перепон тішитися своїм достоїнством і шліфувати свої діаманти”. “Усі інші, тобто не інтелектуальні, на-

солоди більш низького гатунку: усі вони цілковито засновуються на рухах волі, відповідно на бажанні, надії, страхах і досягненнях, при чому, справа ніколи не обходиться без страждання, але й після їх досягнення зазвичай настає тією чи іншою мірою розчарування, тоді як при інтелектуальних насолодах усе яснішою стає істина. У царстві розумності немає страждань, усе тільки одне пізнання” [5, с. 919].

За А. Шопенгауером, обдарована переважаючими духовними силами людина провадить осмислене, доволі живе і значуще існування. Її займають лише гідні й цікаві предмети, і вона несе у самій собі джерело найшляхетніших насолод. “Збудження ззовні дають їй творіння природи і споглядання високих людських звершень, різноманітних творів високих талантів усіх часів і народів, які власне лише їй вповні доступні, оскільки лише їй одній зрозумілі й відчутні. Вони для неї тільки і жили, і до неї саме звертались, між тим як усі інші лише дещо зрозуміли наполовину, як випадкові слухачі” [5, с. 921].

Обдарована такими духовними перевагами людина внаслідок цього переживає поруч з особистим життям ще й друге, інтелектуальне, яке потроху стає для неї кінцевою метою. Саме в зацікавленні інтелектуальним життям, яке спонукає до неперервного росту пізнання і прозріння, людина осягає свою власну гідність, свої природні задатки і переваги. Сумний контраст із цим виявляє звичне, просте практичне життя інших людей, скероване лише до особистого споживання, “здатного до зростання тільки в довжину, а не в глибину” [5, с. 921]. Гідним, а отже, і щасливим є життя тих, “кому долею дістався інтелект з надлишком понад міру, потрібну для служіння волі”. Цей надлишок дозволяє їм поряд із дійсністю вести ще й інтелектуальне життя. Залежно від того, малий чи великий такий надлишок, визначається й численна градація цього інтелектуального життя, “починаючи з простого збору і опису комах, птахів, мінералів, монет тощо, аж до піднесених творінь поезії та філософії”. Таке інтелектуальне життя оберігає не тільки від нудьги, а й від негативних її наслідків. “Воно позбавляє від дурного товариства і від багатьох небезпек, нещастя, втрат і витрат...” [5, с. 922].

Якщо говорити про спосіб життя гідної людини, то його можна було б описати словами А. Шопенгауера: “Для такої людини заняття самою собою, своїми думками є настійливою потребою, самотність – бажаною умовою, вільне дозвілля – вищим благом, а все решта – зайвим, а якщо таке і є, то найчастіше воно обтяжливе. Тільки про таку людину можна сказати, що в неї центр тяжіння вповні збігається із центром фігури. Звідси навіть зрозуміло, що надзвичайно рідкісні люди цього гатунку, навіть при найкращому характері, все ж таки не виявляють тої щирої і безмежної участі до друзів, сім’ї, громадськості... вони можуть бути кінцево задоволеними, якщо тільки мають змогу побути на самоті. Таким чином, у них більше ізолюючого начала, яке настільки дієве, що інші власне ніколи їх сповна не задовольняють, тому що вони і не бачать у них цілком собі подібних” [5, с. 924].

Тут особливо варто звернути увагу, наскільки важлива наявність повноцінного дозвілля для актуалізації гідності такого “внутрішнього багача”: “щоб розвивати і виробляти свої духовні здібності і мати можливість користуватися своїм внутрішнім багатством, йому потрібна, можливість протягом усього життя, кожен день і кожен час бути вповні самим собою” [5, с. 924]. “Кому призначено побачити слід свого духу на всьому людстві, для того є тільки одне щастя і нещастя, а саме можливість досконало розвинути свої задатки й завершити свої творіння або ж зустріти на цьому шляху перепони. Усе інше для нього нікчемне. Ось чому великі мислителі усіх часів надавали вільному дозвіл्लю високої цінності. Тому що вільне дозвілля кожної людини вартує рівно стільки, скільки і сама людина” [5, с. 925]. Услід за Арістотелем, А. Шопенгауер стверджує, що можливість безперешкодно розвивати й застосовувати свої достоїнства і є власне щастям.

Антиподом гідній людині високих духовних запитів, за А. Шопенгауером, є філістер, тобто “людина без духовних потреб”: “Її існування не оживає ніякими устремліннями до пізнання і прозрінням заради них самих, а також ніяким тяжінням до власне естетичних насолод...” [5, с. 927]. З позиції ставлення до інших, філістер завжди буде шукати тих, хто здатен задовольняти його фізичні потреби, і ніяк не духовні, й оцінювати їх буде саме за цією спроможністю. Тому серед вимог, які він висуває до інших, менш за все будуть виражені переважаючі духовні здібності; крім того, – якщо він їх зустріне, то відчує до них, швидше антипатію і навіть ненависть, оскільки при цьому відмітить у собі лише обтяжливе почуття приниження й глухої таємної заздрості, яку він ретельно приховує і намагається сховати навіть від самого себе, від чого вона якраз часом перетворюється в затаєну злобу. Тому йому ніколи не прийде в голову цінувати й поважати подібні якості. Ці відчуття в нього виключно призначені для сану й багатства, для влади й впливу, що складають у його очах єдину істинну перевагу, якою він бажав би відрізнятись. “І все це відбувається від того, що він людина без духовних потреб. Велика мука усіх філістерів полягає в тому, що ніщо ідеальне не складає для них ніякого інтересу й розваги, і вони, щоб втекти від нудьги, постійно вдаються до розваг. Але ці останні здебільшого швидко вичерпуються і тоді, замість того щоб тішити, втомлюють, а часом можуть накликати усілякі біди; тоді як ідеальне завжди є невичерпним і само по собі невинним і нешкідливим” [5, с. 929].

У своїх міркуваннях А. Шопенгауер також зачіпає питання про таку важливу й суперечливу складову уявлення про гідність людини, як думка про неї інших. Тут він наголошує, що слід критично оцінювати істинну вагу чужої думки і “по можливості вгамувати надмірну чутливість до чужої думки” щодо себе. Уявлення інших про нас для нашого життя і щастя є несуттєвими. Натомість існування в думках інших, внаслідок залежності й слабкості людської природи, помилково усюди ставиться надто високо. Важко пояснити, чому наскільки сильно внутрішньо тішиться людина, коли помічає в інших ознаки приязної думки про себе й коли чимось лестять її марнославному. І наскільки “сильно і неминуче зачіпає й навіть глибоко засмучує людину всякий укол її самолюбству в певному сенсі, ступені або відношенні і кожне применшення, зневага і неувага” [5, с. 939].

Самоутвердженню людини, пошуку свого місця в житті може сприяти “правильне визначення цінності того, чим буваєш сам у собі й для себе самого, порівняно з тим, чим тільки постаєш в очах інших”. Люди стали б байдужими до того, що твориться в чужій свідомості людини, якби дізналися про її поверхневі й обмежені думки, дріб’язкові настрої й помилкові тлумачення. “Ми зміцнилися б у своїй байдужості, “якби на власному досвіді переконалися, з якою зневагою говорять люди за будь-якої нагоди про кожного, коли немає вже чого його боятися або коли вважають, що сказане не дійде до його вух, й особливо, коли нам доведеться часом почути, як півдюжини баранячих голів зневажливо відгукуються про найвеличнішу людину. Тоді нам стане зрозуміло, що той, хто надає великої цінності людській думці, виявляє людям забагато честі” [5, с. 940–941].

Слід засвоїти, що “кожен перш за все дійсно існує у власній шкірі, а не в думках інших”, тому наше реальне особисте становище, що визначається здоров’ям, темпераментом, здібностями, достатком, дружиною, дітьми, друзями, місцем проживання тощо, – у сто разів важливіше для нас, ніж те, що вигідно з нас робити іншим [5, с. 941]. Протилежне переконання веде до нещастя. Вперто вигукувати, що “честь вище за життя”, значить стверджувати, що бути задоволеним собою і своїм життям – це нісенітниця, а важливо те, що думають про нас інші. Звичайно, такі тези можуть мати значення гіперболи, в основі якої – прозаїчна істина: для успіху й стійкості між людьми нам необхідно мати честь, тобто керуватися їх думкою про нашу гідність. Те, до чого люди

все життя невтомно прагнуть із напругою серед тисяч небезпек і труднощів: посади, титули, багатство, наука, мистецтво, часто має своєю кінцевою метою заслужити велику повагу й визнання, доводить тільки велич людської глупоти. Надавати надто великої цінності сторонній думці є загальною панівною хибою [5, с. 942]. З турботи про чужу думку щодо нас впливає майже половина усього нашого смутку, страху, які ми коли-небудь відчували. Воно лежить в основі нашого, “так часто зневаженого, хворобливо чутливого самолюбства, усякого марнославства й усіляких претензій...” [5, с. 944].

За А. Шопенгауером, позитивну роль для усвідомлення власної гідності та відповідної нормалізації усього життя відіграє “обмеження і ослаблення нашої турботи про чужу про нас думку до розумно виправданої міри (що складає одну п’ятдесятю частину теперішньої), відповідно, вилучення з нашого тіла цієї вічно болючої зарази...” Щоб позбутися цієї залежності, слід ясно усвідомити її як оману, яка цілковито брехлива, мінлива, помилкова, якою й буває зазвичай більша частина думок у головах людей. Тому ці думки самі по собі не вартують ніякої уваги. Зображена вище глупота нашої натури засновується на гордості, марнославстві й честолюбності. Різниця між ними полягає в тому, що гордість є вже міцно встановленим і непохитним переконанням про власну вищість і особливу цінність у якомусь відношенні; марнославство ж, навпаки, є бажанням вселити таке переконання в інших, добитися стороннього схвалення, щоб лише на ньому обґрунтовувати власну високу думку про себе [5, с. 947]. За А. Шопенгауером, гордість найбільше засуджують ті, кому немає чим пишатися.

Щодо честі, то А. Шопенгауер визнає, що дати їй визначення є непростим завданням: “честь є зовнішнім сумлінням, а сумління – внутрішньою честю... об’єктивно честь є думкою інших про нашу гідність, а суб’єктивно – нашим страхом перед цією думкою. В останній якості вона частіше має досить позитивну дію у “людині честі”, хоч і не цілковито моральну” [5, с. 951].

Честь як думка інших про нашу гідність має відносний характер, особливо це простежується в порівнянні її з іншим важливим відображенням гідності людини в очах інших людей – славою: “слава є безсмертним близнюком смертної честі... але це, безумовно, стосується лише слави вищого роду, справжньої...” Честь стосується просто таких якостей, які вимагаються від кожної людини, що знаходиться в однакових умовах і відношеннях; слава – лише таких, яких ні від кого неможливо вимагати; честь – таких, які кожен може приписати собі публічно, слава – таких, які ніхто сам не може собі привласнити. Якщо честь наша розповсюджується в тих межах, куди доходять людський поголос про нас, то слава, навпаки, передує чуткам і знайомству з нами. На честь претендує кожний, на славу – лише винятки, оскільки славу можна здобути лише непересічними відмінностями. Славу потрібно спершу здобути, честь натомість потребує того, щоб її не втратити. Відсутністю слави є невідомість; відсутністю честі – ганьба [5, с. 992].

І ще на один важливий момент звертає увагу філософ. Гідна людина завжди буде дратувати негідника, оскільки протилежності ненависні одна одній: “споглядання беззаперечних переваг зазвичай навіює таємну злість нікчемності і негідності” [5, с. 965]. Той, хто має природні переваги й достоїнства, повинен завжди бути готовим до того, що саме його існування стане образою для заздрісника і негідника: “Заздрість є завжди ознакою недостатності, відповідно, коли вона звернена до достоїнств, – то недостатністю цих достоїнств” [5, с. 1197].

Велика духовна перевага гідної людини змушує негідника побачити свою ницість й обмеженість, усвідомити, що й вона може бачити його недоліки, тому й викликає часто до себе гнів і ненависть: “виявлення свого розуму й здібностей є непрямим докором іншим в їх бездарності і тупості” [5, с. 1073]. А. Шопенгауер іронізує із цього приводу: “Особисті переваги повинні вимолювати собі прощення або приховуватися, тому що духовні переваги ображають вже одним своїм існуванням” [5, с. 1024]. Показувати лю-

дині свою духовну перевагу над нею, та ще й при свідках – це привід спричинити в неї почуття ненависті й жагу помсти, яка буде знаходити своє здійснення “шляхом образи особистості, шляхом виходу зі сфери розумності у сферу волі” [5, с. 1074]. Кожен докір може зачепити лише в міру того, що найменший натяк, потрапляючи в ціль, влучає набагато глибше, ніж найтяжче обвинувачення, що не має ніяких підстав. Гідна людина, зустрічаючись із таким ставленням до себе, повинна пам’ятати, хто дійсно усвідомлює, що не заслуговує докору, повинен спокійно зневажати його: “правильна самооцінка одна надає при образах дійсну байдужість, а де її не стає, там рятує розуміння і освіченість, що допомагають приховати гнів” [5, с. 980].

Отже, гідність мислиться у філософській творчості А. Шопенгауера в зіставленні з такими поняттями, як вроджена духовність, інтелект, честь. Справжня гідність людини – те, що вивисує її над іншими і робить її шанованою, – полягає в переважанні інтелекту – цієї світлої, чистої сторони людської істоти [5, с. 1334]. Тільки вроджені духовні задатки, визначені попереднім життям людини складають основу її майбутніх досягнень, насамперед у духовному плані, і визначають розуміння нею власної гідності. Гідність, як виняткова властивість, дана людині апіорі, як і духовність, і вирізняє вільну та самодостатню особистість.

1. Аболина Т. Г. Исторические судьбы нравственности: философский анализ нравственной культуры / Т. Г. Аболина. – К. : Лыбидь, 1992. – 196 с.
2. Гусейнов А. А. Этика : учебник / А. А. Гусейнов, Р. Г. Апресян. – М. : Гардарика, 2000. – 472 с.
3. Евлампиев И. И. Становление европейской неклассической философии во второй половине XIX – начале XX века / И. И. Евлампиев. – СПб. : Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2008. – 229 с.
4. Молодцов Б. Філософія А. Шопенгауера про трансцендентальний характер людської здатності до одухотворення / Б. Молодцов. // Гілея : науковий вісник : зб. наук. пр. / голов. ред. В. М. Вашкевич. – К. : Гілея, 2012. – Вип. 64. – С. 330–337.
5. Шопенгауер А. Мир как воля и представление. Афоризмы и максимы. Новые афоризмы / А. Шопенгауер ; пер. с нем. Ю. Айхенвальд, Ф. Черниговец, Р. Кресин. – Мн. : Литература, 1998. – 1408 с.
6. Ялом И. Шопенгауэр как лекарство: психотерапевтические истории / И. Ялом ; [пер. с англ. Л. В. Махалиной]. – М. : Эксмо-Пресс, 2012. – 544 с.

The article deals with the philosophical interpretation of spirituality as the basis for human dignity in the works of the outstanding German philosopher of the XIXth c. A. Schopenhauer. A. Schopenhauer defines dignity as the unique property of a free, self-powered, self-sufficient personality. The basis for human dignity is claimed to be one's spirituality having an inborn, apriori nature and predetermined by the previous life and by the correlation of inborn cognitive needs with the needs of one's will.

Keywords: *dignity, spirituality, will, intelligence, life, human being.*

УДК 1 (091): 001.8 (477)

Igor Goian, Nataliya Galan

HISTORIC-PHILOSOPHIC RESEARCHES IN UKRAINE AT 20–30-th OF XX CENTURY: FROM MARXISM IDEOLOGY TO PHILOSOPHICAL-CRITICAL DISCUSSION

У статті висвітлено особливості історико-філософських досліджень в Україні 1920-х – початку 1930-х років на основі аналізу філософської спадщини вітчизняних мислителів. Розкрито перехід від марксистсько-ленінського ідеологізму до філософсько-критичного дискурсу.

Ключові слова: *історія української філософії, історико-філософські дослідження, філософсько-критичний дискурс, політизація філософської науки.*

Set of the problem. History of ukrainian philosophy of 1920 – beginning of 1930-th is one of pages of philosophic thought in Ukraine that is not much investigated. Designated to be “a screw” of general-soviet political and philosophic discussion for a long time without